

Handlingsplan mot vold og overgrep i nære relasjoner



2019-2022

1. Innhold

1.	Innledning.....	3
2.	Planens oppbygging	3
2.	Føringer for planarbeidet.....	4
3.	Definisjoner og avgrensning	5
2.	Målgrupper for planen.....	7
4.	Omfang og utfordringer	7
5.	Eksisterende tiltak	12
3.	Oversikt over satsingsområder og nye tiltak	15
4.	Kildehenvisninger	18

1. Innledning

1. Bakgrunn og formål

Askøy kommune har hatt en handlingsplan for å forebygge vold i nære relasjoner. Denne planen ble vedtatt i 2016 og skulle gjelde frem til 2020. Planen og tiltaksdelen har ikke vært revidert siden den ble vedtatt i 2016. Oppmerksomheten på omfanget og betydningen av vold i nære relasjoner har økt de senere årene (jfr. NOU 2017:12 «Svikt og svik» og 'Glassjentasaken') og det kommunale ansvaret for å bidra til å avdekke og forebygge har blitt tydeliggjort i nytt lovverk og retningslinjer. Derfor er det behov for å revidere den gjeldende handlingsplanen slik at den er oppdatert i forhold dagens utfordringer og føringer.

Handlingsplanen skal peke ut tiltak som også skal bidra til å realisere overordnede strategier i kommuneplanens samfunnsdel. En av dem er: «I 2030 har alle barn og unge i Askøy trygge oppvekst- og nærmiljø». Barn skal ikke vokse opp i miljøer der de utsettes for vold eller overgrep. Planen skal prioritere tiltak som kan bidra til å forebygge og avdekke dette. Samtidig vil planen også ta for seg andre målgrupper som eldre, personer med funksjonsnedsettelse og personer med tilleggsproblematikk innen rus og psykiatri. Å oppleve vold og overgrep kan ha store helsemessige konsekvenser, både psykisk og fysisk. Derfor er det systematiske arbeidet for å forebygge og avdekke vold og overgrep en viktig del av det helsefremmende arbeidet i kommunen.

2. Planens oppbygging

Første del av planen beskriver prosessen og organiseringen av arbeidet med revisjon av planen, samt sentrale føringer for planarbeidet.

Neste del beskriver status rundt temaet vold og overgrep. Herunder kommer definisjoner og en beskrivelse av situasjonen både nasjonalt og lokalt.

Tredje del av planen inneholder satsingsområder og tiltak.

3. Prosess og organisering

Da handlingsplanen mot vold og overgrep i nære relasjoner ble utarbeidet i 2016 var det på bakgrunn av en kartlegging både internt i kommunens tjenester samt blant eksterne samarbeidspartnere. Kartleggingen omhandlet kompetanse, rutiner, utfordringer i arbeidet mot vold i nære relasjoner, samt hvilke tiltak som var viktig å få med i en handlingsplan. Denne kartleggingen ligger fortsatt til grunn for denne reviderte planen.

Proessen med revisjon av handlingsplanen mot vold i nære relasjoner har vært som følger:

- 1) Ledergruppen i Fagavdeling Barn og familie har fått ansvaret for å revidere planen.
- 2) Ledergruppen har sett til nye føringer og retningslinjer og har oppdatert handlingsplanen ut fra disse.
- 3) Nytt utkast til handlingsplan er sendt til kommunalsjefer og fagsjefer i kommunalavdeling oppvekst og kommunalavdeling levekår. Fagsjefer har vært ansvarlige for å legge inn de tiltak som er aktuelle for deres fagavdeling.
- 4) Ledergruppen i Fagavdeling Barn og familie har samlet alle innspill og utarbeidet planen.

- 5) Handlingsplanen er behandlet i begge politiske utvalg; Utvalg for levekår og Utvalg for oppvekst.

2. Føringer for planarbeidet

Det er utarbeidet en nasjonal veileder for utarbeidelse av kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Denne planen er bygget opp med inspirasjon fra denne veilederen.

Statlige føringer

Når det gjelder barn har Norge overordnet forpliktet seg til FNs barnekonvensjon og er dermed forpliktet til å beskytte barn mot aller former for vold.



(bilder over fra FNs barnekonvensjon)

Siden den tidligere versjonen av handlingsplanen ble utarbeidet og vedtatt i 2016 har det kommet en rekke nye nasjonale føringer og retningslinjer knyttet til arbeidet mot vold i nære relasjoner. De viktigste er:

- Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)
 - Opptrappingsplanen har til formål å redusere forekomsten av vold i nære relasjoner med særlig vekt på å bekjempe vold og overgrep som rammer barn og unge.
- NOU 2017:12 Svikt og svik
- Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)

Ansvar for å avdekke og forebygge vold og overgrep har også blitt tydeliggjort i flere faglige retningslinjer og lovverk, eksempelvis:

- Nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom.
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester. Særlig viktig er § 3-3a. Kommunens ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep og kap. 7 som omhandler individuell plan med forskrifter.
- Utkast til ny barnevernlov, § 1-6 i om barnets rett til medvirkning
- Lov om barnehager
- Lov om pasient og brukerrettigheter opplyser om pasienter/ klienters rettigheter.
- Krisesenterloven (2010) pålegger kommunen å ha et krisesentertilbud til personer som er utsatt for vold eller trusler i nære relasjoner.

- Retningslinjer ved seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming (2014) skal sikre at den som kan ha blitt utsatt for seksuelle overgrep blir ivaretatt og fulgt opp på en god måte.
- Pasient og brukerrettighetsloven § 3-3 som sikrer bruker og pårørendes rett til veiledning.

3. Definisjoner og avgrensning

Begrepet 'vold'

Psykolog Per Isdals definisjon av vold lå til grunn i handlingsplanen fra 2016 og er også tatt med her:

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, skremmer, smerter eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutter å gjøre noe den vil «
(Per Isdal, Alternativ til vold)

I tillegg var Per Isdals fremheving av barn som vitne til vold tatt med i planen:

«Når noen angriper og skader den barnet er knyttet til, avhengig av og glad i, så angriper og skader vedkommende barnet selv»
(Per Isdal, Alternativ til vold)

I Opptrappingsplanen mot vold i nære relasjoner er nedenstående definisjon tatt inn for å tydeliggjøre at vold kan ha både fysisk, psykisk, seksuell, økonomisk og materiell karakter.

Boks 1.2 Definisjoner

Vold er tilsiktet bruk av fysisk kraft eller makt, faktisk eller ved hjelp av trusler, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller mot en gruppe eller et samfunn, som enten resulterer i eller har stor sannsynlighet for å resultere i fysisk skade, død, psykologisk skade, feilutvikling eller depresjon (WHO).

En slik voldsdefinisjon rommer ulike former for voldshandlinger. Eksempler på slike voldshandlinger er¹:

Fysisk vold inkluderer et vidt spekter av handlinger fra det å holde, dytte, riste eller klype, via bruk av slag, spark eller våpen og til drap. Alvorlig vold gir høy risiko for fysisk skade, mens den andre volden som ikke gir slik risiko betegnes som moderat.

Psykologisk vold: alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel.

Seksuell vold kan dreie seg om alt fra trakassering og krenkelser, til å bli presset til å utføre uønskede seksuelle handlinger, inkludert å bli utsatt for voldtekt og seksuell tortur.

Økonomisk vold kan komme til uttrykk ved at partneren forhindres i å ha rådighet over sin egen økonomi. Vedkommende nektes adgang til sin egen og en eventuell felles bankkonto, eller forhindres i å ha en inntekt.

Materiell vold er handlinger rettet mot ting eller gjenstander. Det kan innebære å slå inn

dører, vegger eller vinduer, kaste og rasere inventar, knuse eller ødelegge gjenstander eller rive i stykker klær.

Mobbing er definert i elevundersøkelsen som gjentatt negativ eller ondsinnet atferd fra en eller flere rettet mot noen som har vanskelig for å forsvare seg. Systematisk utestengning eller gjentatt erting på en ubehagelig måte er også mobbing.²

Mange voldsformer har i dag en digital dimensjon. *Nettovergrep og digital vold* kan handle om³:

- trakasserende og grove meldinger postet på nett
- trusler eller tvang via meldinger om spredning av bilder og filmer
- overvåking og kontroll via mobiltelefon eller sosiale medier
- å bli eksponert for et seksualisert språk eller å få tilsendt bilder og filmer med et seksualisert eller voldelig innhold
- å bli presset til å gjøre seksuelle handlinger foran et webkamera, som posering, stripping, beføling og samleielignende handlinger
- bytte og salg av seksuelle tjenester

¹ Eksempelene er hentet fra Meld. St. 15 (2012–2013).

² Elevundersøkelsen.

³ Fra dinutvei.no

Begrepet 'nære relasjoner'

Når det gjelder begrepet 'nære relasjoner' kan det forstås på flere måter. Den nasjonale veileder for handlingsplaner mot vold og overgrep henviser til straffeloven sin definisjon:

I straffelovens § 219, den såkalte familielovsparagrafen, defineres paragrafens virkeområde som: den siktedes tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, den siktedes slektning i rett nedstigende linje eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje, den siktedes slektning i rett oppstigende linje, noen i vedkommendes husstand, eller noen som den siktede har i sin omsorg. Denne forståelsen av nære relasjoner er altså primært avgrenset til den vanlige kjernefamilien og rett nedadgående eller oppadgående slektslinjer, men kan også omfatte personer som inngår i husstanden eller som vedkommende har et emosjonelt eller familiært forhold til.«
(Veileder, NKVTS)

En slik definisjon avgrenser denne planen sitt innhold. Det er ikke en plan som tar for seg vold og overgrep som skjer utenom nære relasjoner. Eksempelvis vil planen ikke omhandle vold og overgrep i det offentlige rom som utføres av ukjente gjerningsmenn. Den vil heller ikke omhandle vold eller overgrep som skjer relatert til jobb, mellom ansatte, mot ansatte eller fra ansatt mot bruker. Dette skal ivaretas gjennom HMS-arbeid og oppfølging av risiko- og sårbarhetsanalyser.

2. Målgrupper for planen

Denne planen er ikke avgrenset til noen bestemte målgrupper. Den skal avspeile at vold og overgrep forekommer i alle samfunnslag og i alle miljøer og grupper. Samtidig er noen grupper mer utsatte for vold i nære relasjoner enn andre. I opptrappingsplanen fremheves det at: «Vold i nære relasjoner rammer kvinner i større grad enn menn. Det å være utsatt for vold i barndommen øker risikoen for senere voldshendelser. Familier der det finnes rusproblemer og psykiske problemer er særlig utsatt, i tillegg til at svak økonomi også kan være en risikofaktor. Personer fra noen minoritetsmiljøer og personer med funksjonsnedsettelse kan være særlig utsatt.»

Planen inneholder tiltak for tjenester som jobber med barn og unge, voksne, eldre, fysisk og psykisk syke, samt innbyggere med minoritetsbakgrunn.

4. Omfang og utfordringer

Omfang og konsekvenser

Vold og overgrep får først og fremst følger for ofre og pårørende. I tillegg til de synlige og umiddelbare fysiske og psykiske skadene volden kan medføre, er det klare sammenhenger mellom vold og senere fysisk og psykisk uhelse. Å være utsatt for vold og overgrep ser ut til å være en signifikant risikofaktor for utvikling av ulike psykiske lidelser. De vanligste former er angst- og depresjonslidelser, selvskadende atferd, spiseforstyrrelser, stoffmisbruk, dissosiative tilstander og personlighetsforstyrrelser (van der Kolk, 2011). Vold og overgrepsutsatte barn kan vise impulsiv, selvdestruktiv og utagerende atferd, og er senere overrepresentert i rusomsorgen og i fengslene, blant annet som voldsutøvere og overgripere (Nordanger et al., 2011). Stadig mer solide funn styrker også forbindelsen mellom barndomstraumer og somatisk helse. Den kjente ACE-studien viser stor økning i risiko for blant annet hjerte/kar-sykdommer og ulike former for kreft i voksen alder for hver traumatisk belastning man ble utsatt for i barndommen (Felitti et al. 1998). Dødeligheten blant mennesker som har vært utsatt for vold og overgrep ser ut til å være høy, enten den i siste ende skyldes sykdom, selvmord eller risikoatferd (Kirkengen, 2009).

Vold mot barn

Det finnes mye kunnskap om skadevirkningene hos barn som opplever vold i hjemmet. Denne forskningen viser også at barn som er vitne til vold og barn som er utsatt for vold i stor grad har overlappende symptomer og skadevirkninger i forhold til utvikling og fungering på kort og lang sikt. Gjentatte og vedvarende opplevelser av vold og overgrep kan gi omfattende traumatisering med komplekse belastninger og like komplekse konsekvenser. Slike erfaringer påvirker ikke bare utviklingen på det personlige, sosiale og psykologiske plan, men også det biologiske systemet og den nevrologiske beredskapen.

I tillegg er vold i nære relasjoner et stort samfunnsproblem. Vold har store kostnader i form av økte behov for hjelpetiltak i skolen, psykisk og fysisk helsehjelp, barnevernstiltak, krisesentertilbud, sosialtjenester og politiressurser. Det anslås at vold i nære relasjoner koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 mrd. kroner årlig.¹

Nyere omfangsstudier viser at vold rammer en stor del av befolkningen. Mellom 75.000 og 150.000 mennesker utsettes årlig for vold i en nær relasjon i Norge. [...] Blant unge som deltok i UNGVold undersøkelsen i 2015 svarer 21% at de har opplevd fysisk vold fra en forelder i løpet av oppveksten. Når det gjelder seksuelle overgrep viser gjennomgang av kriminalsaker at i de aller fleste tilfeller er overgriperen enten en bekjent av barnet eller et familiemedlem².

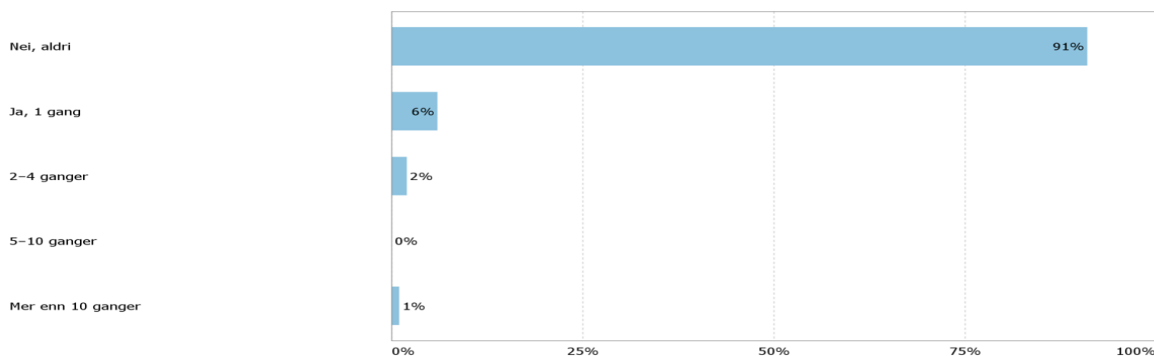
De nyeste tallene som kan si noe om vold i nære relasjoner på Askøy har vi fra Ungdata undersøkelsen i 2017. Her svarer ungdomsskoleelever følgende:

D3. Vold i familien

NOVA
NORSKOLEN I VOLD
OG AKERSHUS

ungdata

Tenk på de siste 12 månedene. Har en voksen i familien din slått deg med vilje?
Antall svar 876

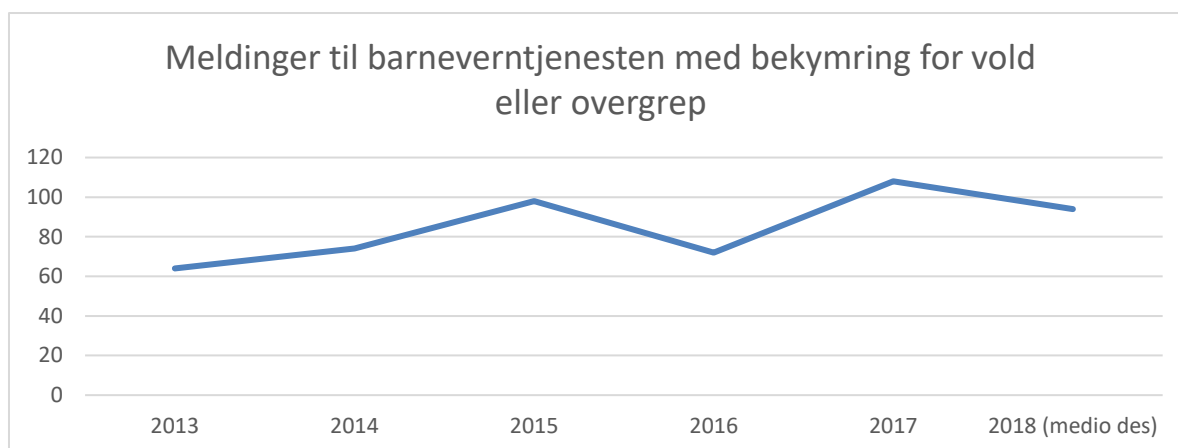


Av de som har svart er det altså 78 ungdommer i ungdomsskolen i Askøy som har blitt slått en eller flere ganger av en voksen i familien det siste året. Som oppfølgingsspørsmål blir de som har svart 'ja' spurt om de har forsøkt å si fra til noen om dette. Sirka en tredjedel, altså 24 ungdommer, svarer at de har sagt fra om dette. Disse spørsmålene i Ungdata fanger kun opp den fysiske volden i form av slag. Vi har ingen indikatorer på andre typer vold i nære relasjoner fra denne undersøkelsen.

Tall fra barneverntjenesten viser en stigende kurve i antall meldinger knyttet til bekymring for vold eller overgrep.

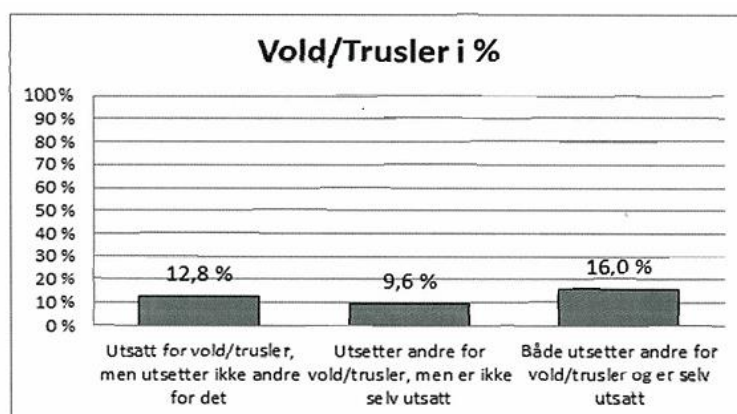
¹ Opptrappingsplan mot vold og overgrep 2017-2020, s. 7

² Opptrappingsplan mot vold og overgrep 2017-2020, s. 11



Vold mot voksne innen rus og psykisk helse

Årlig gjennomfører Askøy kommune en kartlegging av alle brukere som mottar tjenester innen psykisk helse og rusfeltet. Undersøkelsen viser at 38% av brukerne utsetter og/eller blir utsatt for vold og trusler. For mange i rusmiljøet er andre rusmisbrukere en del av personens nære relasjoner. Sannsynligheten for å bli utsatt for vold er høyere for denne gruppen enn for andre.



Vold mot eldre

Vold mot eldre defineres ifølge Torontoerklæringen (WHO): «Overgrep mot eldre er enkeltstående eller gjentatte handlinger, eller mangel på riktige handlinger, som forårsaker skade, nød eller lidelse for en eldre person.» Forekomststudier fra vestlige land indikerer at mellom 2 og 4 % av befolkningen over 65 år utsettes for vold eller andre former for overgrep årlig.» (Meld.St. 15, 2012-2013)

Høgskolelektor ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold Line Syvertsen Festvåg skriver i sin artikkel «Vold mot eldre» (sykepleien.no) at overgrepene skjer i forhold hvor det i utgangspunktet er en forventning om tillit. Temaet er ofte skambelagt fordi overgriperen som regel er en person som den eldre kjenner. Særlig skambelagt er det når overgriperen er egne barn. Mange eldre tror også at de selv har skylden for krenkelsene. I mange tilfeller har eldre som er utsatt for overgrep vanskelig for å nå fram til hjelpetilbud. De har generelt lav livskvalitet, lever sosialt isolert og kan bruke fast medisiner mot for eksempel depresjon.

Vold og overgrep mot mennesker med psykisk utviklingshemming

Nasjonalt Kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress (NKVTS) sannsynliggjør i sin rapport "Mellom frihet og beskyttelse? Vold og seksuelle overgrep mot mennesker med psykisk utviklingshemming – en kunnskapsoversikt" (2014) at den største andelen vold og overgrepstilfeller utøves av andre enn familiemedlemmer. Det vil si andre personer som over tid har fysisk nærhet til voldsofferet, det kan være naboer, venner, samt omsorgs- og pleierelasjoner til tjenesteytere i offentlige helse- og omsorgstjenester. Overgrepene kan ha mange former, men som regel er de av psykisk, fysisk, økonomisk eller seksuell karakter.

NKVTS viser i rapporten at statistisk materiale ikke med sikkerhet kan si at funksjonshemmede er mer utsatt for vold og overgrep enn andre samfunnsgrupper. Konklusjonen er uansett at funksjonshemmede som gruppe, i hvert fall ikke er mindre sårbar enn andre.

Utfordringer

I opptrappingsplanen mot vold og overgrep fremheves følgende utfordringer i arbeidet mot vold og overgrep³:

1) Ansvar må tydeliggjøres og samarbeid må styrkes

- a. [...] Voldsutsatte har ofte behov for hjelp fra flere instanser. For å sikre et helhetlig tilbud må tjenestene samordnes bedre.

2) Vold må forebygges bedre

- a. [...] Det er derfor nødvendig med et langsiktig helsefremmende og forebyggende arbeid, rettet både mot hele befolkningen og særlig utsatte grupper.

3) Vold må avdekkes tidligere

- a. [...] I flere saker viser det seg at mange har hatt en mistanke, men ikke gjort noe. Mange ansatte i barnehager, skoler, helse- og omsorgstjenester, barnevern [...] mv. har ikke tilstrekkelig kompetanse i å avdekke vold, handle ved mistanke, og snakke med barn om vanskelige temaer.

4) Voldsutsatte må få bedre hjelp og behandling

- a. Det finnes ulike hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutsatte, men det kan være vanskelig å finne frem til disse. Ikke alle tilbudene er godt nok kjent eller tilrettelagt for barn eller personer med rus eller psykiske problemer, personer med funksjonsnedsettelse, eldre og pleietrengende. [...]

Den kartleggingen som ble gjort i forbindelse med Askøy kommunes handlingsplan i 2016 bekrefter at ovenstående samsvarer med lokale utfordringer i arbeidet mot vold i nære relasjoner.

Når det gjelder det å avdekke vold og overgrep har vi i samarbeid med Kompetansesenter rus gjennomført en undersøkelse blant de som jobber med barn og unge. Undersøkelsen kartla kompetanse på ulike områder, tverrfaglig samarbeid og håndtering av bekymring for barn. Undersøkelsen har vært omtalt som 'o-punkts undersøkelsen'. I denne kommer det frem at 90% av de som jobber med barn i barnehage, skole, helsestasjon og skolehelsetjeneste har vært bekymret for barn, men bare sirka halvparten av disse svarer at de har drøftet sin

³ Opptrappingsplan mot vold og overgrep 2017-2020, s. 12-13

bekymring med barnet eller foresatte. Generelt svarer de ansatte at de har godt kjennskap til rutiner for bekymringsmelding til barneverntjenesten.

5. Eksisterende tiltak

Under er en oversikt over eksisterende tiltak i arbeidet mot vold i nære relasjoner.

Informasjon og forebyggende tiltak	
Tiltak	Beskrivelse
Implementering av nye retningslinjer for helsestasjon- og skolehelsetjenesten	I arbeidet med implementering av nye retningslinjer som vektlegger avdekking og avverging av vold og overgrep er følgende tiltak implementert: • Tema vold tas opp på 10 måneders gruppe/kontroll på helsestasjon og det deles ut en brosjyre om temaet. • I barneskolen tas tema vold systematisk opp på skolestart- samtalen med barn og foreldre og på 3. klasse undersøkelsen. Samme brosjyre som på helsestasjon deles ut. • I ungdomsskolen er vold ett av temaene i helsesamtalen med alle elever. Det blir spurt direkte om ungdommen har opplevd vold/overgrep, eller vært vitne til at andre har opplevd vold/overgrep. • Det er utarbeidet en handlingsveileder for håndtering av bekymring for omsorgssvikt, vold og overgrep. • Det føres oversikt og internkontroll med meldinger til barneverntjenesten og det avholdes faste samarbeidsmøter mellom Familiehelsetjenesten og Barneverntjenesten.
MOT programmet	MOT programmet i ungdomsskolen og videregående er et forebyggende program som blant annet setter fokus på det å si nei og sette egne grenser.
Foreldreveiledningsgrupper for foreldre med flyktning-bakgrunn	International Child Development Program (ICDP) er et gruppeveiledningsprogram for foreldre. Det skal styrke samspill, sensitivitet og foreldreferdigheter. Det er obligatorisk for foreldre med flyktning-bakgrunn som del av deltakelsen i introduksjonsprogrammet.
Informasjon på kommunens nettsider (Tiltak fra 1. versjon av handlingsplan)	Det ligger samlet informasjon om tjenester og kontakttelefoner på kommunens nettsider. Eksempelvis til Krisesenter, Alarmtelefonen for barn og unge, barnevernvakt mv.
Tilbud om foreldreveiledning	Flere tjenester tilbyr veiledning til foreldre for å fremme god barneomsorg. Dette arbeidet bidrar også til å forebygge at vanskeligheter i samspillet resulterer i vold mot barn. Disse tjenester er eksempelvis: Familieveiledere i Familiehelsetjenesten, ulike foreldreveiledningsgrupper, Psykologtjenesten, familieveiledning i barneverntjenesten.
Levekårsteam	Store levekårsutfordringer knyttet til økonomi, bolig og helse kan være utfordringer som svekker foreldreevnen, gir en negativ oppdragerstil og øker risikoen for vold mellom foreldre eller mot barn. Levekårsteamet jobber med å bedre den samlede situasjonen i familier med levekårsutfordringer. Når disse belastningene er bedret vil foreldrene også ha mer overskudd til å ta imot veiledning fra andre tjenester direkte knyttet til utøvelsen av foreldrerollen.
Psykologtilbud	Retningslinjer for henvendelse til psykologtjenesten ved mistanke om vold og overgrep mot voksne.

Kompetanseheving og veiledning	
Tiltak	Beskrivelse
Konsultasjonsteam mot vold og overgrep	Et tverrfaglig konsultasjonsteam som er tilgjengelig for drøfting av saker der en ansatt er bekymret for om et barn kan være utsatt for vold eller overgrep. Den ansatte får veiledning på videre håndtering av sin bekymring.
Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO)	Kommunen har en avtale med SMISO som både gir oppfølgingstilbud til kommunens innbyggere og tilbyr kompetanseheving og veiledning til de ulike tjenestene.
Barn med skadelig seksuell atferd	Ansatte i Psykologtjenesten har fått kompetanseheving knyttet til barn med skadelig seksuell atferd gjennom et program som tilbys av kompetansemiljøet V27, ved Betanien BUP og RVTS.
Kompetanseprogrammet 'TRYGG' i samarbeid med RVTS (Tiltak fra 1. versjon av handlingsplan)	Dette programmet var et av tiltakene i handlingsplanen fra 2016. Det ble gjennomført i 2016/2017 med heldagssamlinger og refleksjonssamlinger. Heldagssamlingene hadde ulike temaer knyttet til vold og overgrep og var åpne for alle. Refleksjonssamlingene imellom heldagssamlingene var for et korps av ressurspersoner.
Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) prosjektet	Askøy har en 5-årig avtale med Kompetansesenter rus (KORUS) om å være BTI kommune. Dette er en satsing på tvers av kommunal- og fagavdelinger. Målet er å ha kompetanse til å bekymre seg for barn, handle tidlig på bekymring og samhandle systematisk med foreldre og på tvers av tjenester i oppfølgingen av barn. Som en del av arbeidet jobbes det med kompetanseutvikling i barnehage og skole og det er utarbeidet en handlingsveileder for ansatte i skolen ved bekymring for et barns faglige eller sosiale utvikling. Denne inkluderer også håndtering av bekymring for vold eller seksuelle overgrep.
Bekymring og avdekkende tiltak	
Tiltak	Beskrivelse
Livsstilssamtale hos jordmor	I sin oppfølging av gravide spør jordmor kvinnen om tidligere erfaringer med vold og overgrep
Handlingsveiledere ved bekymring	Det er utarbeidet elektroniske handlingsveiledere for håndtering av bekymring for ansatte i henholdsvis barnehager, skoler og Familiehelsetjenesten.
Startsamtale i barnehager	Tema vold i nære relasjoner er tema i startsamtalet med nye foreldre i alle barnehager
Screening for fødselsdepresjon	På helsestasjonen benyttes verktøyet EPDS (Edinburgh postnatal depression scale) til å screene for symptomer på fødselsdepresjon hos nybakte mødre. En alvorlig fødselsdepresjon er viktig å oppdage og behandle også i sammenheng med risiko for vold mot barnet.
Helsestasjon for ungdom (HFU)	HFU er åpen to ganger ukentlig. Det er helsesykepleier, lege og psykolog tilstede.
Fastleger og legevakt	Personer som søker hjelp på grunn av vold i nære relasjoner, kommer vanligvis først i kontakt med fastlegen, legevakten eller eventuelt overgrepsmottaket. Fastleger møter mange pasienter utsatt for vold og med følgetilstander etter vold og har ansvar for diagnostikk, behandling og oppfølging. Fastlegen skal ved behov samarbeide med andre instanser og/eller henvise til spesialisthelsetjenesten. Så nær som hele befolkningen er

	tilknyttet en fastlege, og fastlegenes kompetanse på området er av stor betydning for at voldsproblemer skal kunne avdekkes og at de berørte skal få nødvendig oppfølging. Kontinuitet i lege-pasientforhold legger til rette for utvikling av tillitsforhold som ofte er en forutsetning for at voldsproblematikk tas opp. Både fastleger, legevaktsleger og annet helsepersonell har plikt til å varsle barnevernet. Fastleger og legevaktsleger er også sentrale i å kunne avdekke vold mot eldre og også mot demente personer. I den sammenheng er dokumentasjon av funn og hendelsesforløp helt sentralt.
Kartleggingssamtaler i Bo-oppfølgingen og Rus- og psykisk helsetjeneste	Tema vold og overgrep er en del av kartleggingen hos alle nye pasienter/brukere.
Startsamtale ved Soltunet avlastning	Tema vold i nære relasjoner er tema i startsamtalet med nye brukere ved avlastningen
Rutine ved mistanke om overgrep mot bruker	Alle tjenesteytere skal vite hva de skal gjøre dersom mistanke om overgrep oppstår.
Håndtering og oppfølging	
Tiltak	Beskrivelse
Avklaringsdager i Barneverntjenesten	Barneverntjenesten gjennomfører avklaringsdager når det er bekymring for at barn er utsatt for vold eller overgrep. Det benyttes en spesiell metodikk som blant annet innebærer samtaler med barn og foreldre hver for seg.
Tiltak i Barneverntjenesten	Barnevernvakt, Kriseteam, Familieveiledning, Familieråd, plassering i omsorgshjem.
Kontaktpersoner i Nav	Nav Askøy har i samarbeid med politiet gitt noen ansatte en funksjon som koordinatore i saker som omhandler vold i nære relasjoner. Politiet samarbeider tett med disse. Denne funksjonen er viktig når en person skal ut av et forhold preget av vold. I mange tilfeller er voldsutsatte helt eller delvis økonomisk avhengig av den som utøver volden. Dette avhengighetsforholdet kan gjøre det mer eller mindre umulig å bryte ut av en tilværelse preget av vold. Oppfølgingen fra Nav kan derfor være avgjørende for om voldsutsatte opplever det som mulig å bryte ut fra et forhold med mishandling og gå inn i en overgangsfase preget av mer økonomisk utrygghet. Noen voldsutsatte har behov for hjelp til å finne bolig, eksempelvis etter opphold på krisesenter. Nav (sosialtjenesten) har plikt til å finne midlertidig bolig til de som ikke klarer dette selv.
Krisesenter	Askøy kommune har avtale med krisesenteret i Bergen om oppfølging av innbyggere fra Askøy.

3. Oversikt over satsingsområder og nye tiltak

De satsingsområder som var satt opp i den første versjonen av planen er fastholdt. Disse er:

- 1) Tilgjengelig informasjon til innbyggerne
- 2) Kompetanse i tjenestene slik at volden avdekkes
- 3) Oppfølging av voldsutsatt og voldsutøver
- 4) Forebygging
- 5) Beredskap
- 6) Oppfølging av planen

Nedenfor er den samlede oversikt over satsingsområder og tiltak som skal implementeres i planperioden.

Satsingsområde	Tiltak		Kostnad	Ansvar
Tilgjengelig informasjon til innbyggerne	1	Bedre informasjon om hjelpetilbud til ungdom gjennom ny portal 'Ung i Askøy'	Innen ramme	Kommunikasjonsavdelingen
	2	Bruke informasjonsskjermer på skolene for å spre kjennskap til hjelpetjenester, nettsteder mv	Innen ramme	Fagavdeling skole
	3	Gjøre nettsiden www.vernmotovergrep.no kjent	Innen rammen	Individ og levekår
	4	Gjøre nettsiden www.vernforeldre.no kjent	Innen rammen	Helse og omsorg
	5	Utvikle en handlingsveileder ved bekymring for barn som er gjeldende for frivillige lag og privatpersoner.	Innen ramme	Fagavdeling Barn og familie, Fagavdeling Kultur og idrett, Kommunikasjonsavdelingen

Kompetanse i tjenestene	6	Videreføre opplæringsprogrammet for barnehager i form av en revidert 'Askøy-modell'. Opplæringsprogrammet skal fortsatt tilbys av et tverrfaglig opplæringsteam bestående av ansatte i barnevernet, PPT, helsesøstertjenesten, barnehageavdelingen og psykologtjenesten. Programmet setter fokus på barn i risiko, omsorgssvikt, barns utvikling og betydningen av tilknytning til nære omsorgspersoner. Det skal i arbeidet vektlegges kompetanse til assistenter samt involvering av ledelse. I tillegg til dette skal det vurderes om deler av opplæringsprogrammet kan gjennomføres i samarbeid med fagavdeling skole.	Innen ramme	Fagavdeling barnehage, Fagavdeling skole, PPT, Fagavdeling Barn og familie.
	7	Videreutvikle kompetansen i skoler til å snakke med barn om bekymring. Vektlegge relasjonsbygging og trening i arbeidet med handlingsveileder og verktøyet Snakkmed.no	Innen ramme	Fagavdeling skole
	8	Kompetanseheving på tema for ansatte i Kulturskolen og Ung Flimmer	Innen ramme	Fagavdeling Kultur og idrett
	9	Gjennomgå og utvikle eksisterende rutiner	Innen rammen	Helse og omsorg, Individ og levekår
	10	Gjøre ansatte kjent med nettsidene www.vernmotovergrep.no og www.vernforeldre.no	Innen rammen	Individ og levekår og Helse og omsorg
	11	Gjøre e-læringsprogram «Overgrep mot hjemmeboende eldre» og «Overgrep mot eldre institusjon» tilgjengelig på kommunens side i KS-læring	Innen rammen	Helse og omsorg
	12	Egen internundervisning for ansatte i eldreomsorgen, tjenester til utviklingshemmede og tjenester innen psykisk helse og rus.	Innen rammen	Helse og omsorg, Individ og levekår
	13	Alle sykepleiere og leger som jobber ved legevakt er i henhold til ny akuttmedisinforskrift pålagt å ta nettkurs i vold og overgrepshåndtering. Alle ansatte skal ha gjennomført kurs innen 2021. Kurset er utviklet av Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin.	Innen ramme	Legetjenesten
	14	Oppfølging via ATV, Alternativ til vold Inngå avtale med Alternativ til vold slik at de kan tilby oppfølging av Askøy kommune sine innbyggere som har vært utsatt for vold, er pårørende til voldsutsatte eller selv er voldsutøver.	400.000-650.000 kr. pr år	Kommunalavdeling Levekår
	15	Konsultasjonsteam for tjenester som jobber med voksne	Innen ramme	Kommunalavdeling Levekår
Oppfølging av voldsutsatt og voldsutøver				

Forebygging	16	Etablere fast tilbud om sinnemestringskurs for voksne	Innen rammen	Fagavdeling Barn og familie
	17	Lage tydelige rutiner for håndtering av barn med skadelig seksuell atferd	Innen ramme	Psykologtjenesten
	18	Målrettede forebyggende tiltak. Eks. «Bryt voldsarven» og sinnemestring for ungdom.	Innen ramme	Fagavdeling Barn og familie
	19	Tilby foreldreveiledning som gruppetilbud for foreldre med minoritetsbakgrunn som strever i samspillet med barn; flyktningforeldre, arbeidsinnvandrere og andre.	Innen ramme	Psykologtjenesten og Familiehelsetjenesten
	20	Inngå et samarbeid med SMISO om opplæring til alle 6. klassinger om kropp, grenser og overgrep.	Innen ramme	Skolehelsetjenesten barneskole og Fagavdeling skole
Beredskap	21	Foreldreforberedende barselkurs med fokus blant annet på psykisk helse etter fødsel.	Innen ramme	Jordmortjenesten Psykologtjenesten
	22	Utarbeide og implementere «Veileder for arbeid med barns kontroll over/grenser for egen kropp»	Innen ramme	Fagavdeling barnehage
	23	Sikre at det i arbeidet med kommunal krisehåndtering også utarbeides gode rutiner for håndtering av alvorlige kriser som gjelder vold i nære relasjoner	Innen ramme	Plangruppe og Systemgruppe for sorg, krise og katastrofe
Oppfølging av planen	24	Kommunalsjef for levekår har ansvar for koordinering og overvåking av fremdrift for implementering av handlingsplanens tiltak.	Innen ramme	Kommunalsjef levekår

4. Kildehenvisninger

Nasjonale planer

- Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)
- NOU2017:12 Svikt og svik
- Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)
- «En god barndom varer livet ut»
Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)
- «Et liv uten vold». Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)
- «Barndommen kommer ikke av seg selv». Strategi mot vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
- «Det handler om å leve». Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Stortingsmelding 15 (2012-2013)
- «Retningslinjer ved seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming» (2014)

Faglitteratur

- Felitti, V.J et al. (1998) “*Relationship og childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults- The adverse childhood experiences (ACE) study*”. *American Journal of Preventive Medicine*. 14(4), 245-258.
- Kirkengen, A.L (2009) «*Hvordan krenkede barn blir syke voksne*» (2 utg.) Oslo: Universitetsforlaget. (S. 19-93)
- Nordanger, D et al. (2011): «*Developmental trauma disorder: En løsning på barnetraumatologifeltets problem?*» *Tidsskrift for norsk psykologforening*.(48): 1086-1090
- Ven der Kolk, B.A (2011) «*Den komplekse tilpasning til traumer. Selvregulering, stimulusdikriminasjon og personlighetsutvikling*». I : S.Hart, *Dissociasjonsfænomener*, 2011. København: Hans Reizels Forlag. (S.247-273)
- Grøvdal, Y. (2013) «*Mellom frihet og beskyttelse? Vold og seksuelle overgrep mot mennesker med psykisk utviklingshemming – en kunnskapsoversikt*”.
- Syvertsen, Line Festvåg: «*Vold mot eldre*» (sykepleien.no)